

Locuinti'a Redactorului :
si
Cancelari'a Redactiunii :
e in
Strata Morarilor Nr. 13.

Scrisorile nefrancate nu se voru
primi decâtui nujai de la coresponden-
ti regulari si „Federatiunii“
Articlii trimisi si nepublicati se
voru arde.

FEDERATIUNEA

Diurnal politiciu, literariu, comercialu si economicu.

Va esî Marti-a, Joi-a, Sambet'a si Dominec'a, demanetii'a.

Pest'a, ^{8 augusta}
^{27 iuliu} 1868.

Coron'a ce a pusu diet'a Ungariei lucrârilor sale de pan' acum, este legea de inarmare, botezata lege pentru *aperarea tieriei*, si votata, precum s'a potutu prevede, cu una majoritate eclatanta.

De si innainte de ast'a cu vr'o doue lune ne-am arestatu parerile nostre in privint'a armatei honvediane, totu-si nu va fi de prisosu a mai spicu in acestu obiectu elasticu si forte delicatu.

Innainte de a pune ministeriulu acestu proiectu de lege pre mes'a dictci, publicistii magiari se silira din tote poterile a preocupă pre guvernulu imperialei pentru infinitarea unei armate honvediane, nedependinte de armat'a regulata unita; inse precum se vede, precependum domnii d'in Vien'a drastic'a tendintia a acestoru incercări, magarii de ocamdata nu potura scote la cale mai multu, de cătu 76 batalione si 28 de escadrone honvediane, cari voru remane ca parte intregitoria a armatei regulate si, in intielesulu proiectului si alu declaratiunilor ministeriali cum si a celoru mai mari corifei magiari, in tempu de pace voru suplini functiunea de gendarmeria in tiera.

Sê supunemu acum, câ trebile statului ar' si asiedate si spiretele leniscite, sê presupunemu câ natiunile, — cari si-reclama nencetatu drepturile competente, adeca perfect'a egale indreptatf're, — ar' si multiemite, marturisimu sinceru, câ noi si in casulu acest'a ne-am tienè de detorintia patriotica a combate inarmarea adeca gendarmeria proiectata si votata, d'in motivu: câ nu voimu a innainta tier'a la unu bancherotu, nu dorim a mai incarcă greutati noue, fără de neci unu folosu, pre umerii poporului obosito pâna in adunculu suffletului, nu voimu una institutiune, carc la erumperea unui resbelu n'are mai mare insemetate, decâtun unu picuru de apa intr'unu pocalu, éra in tempu de pace este cu totulu de prisosu si topesce numai aveera poporului, pereliteza autonomia tieriei si ne spulbera tota speranța, de a mai potè candu-va dispune de dreptulu celu mai santu si mai pretiosu — alu sangelui — de care am dorî sê ne bucurâmu cu totii.

Dar' pre langa acste-a, daca mai observâmu, câ deslegarea cestiunei natiunale se tragana ad calendas graecas, éra despre egal'a indreptatf're neci câ este vorba, — apoi daca mai considerâmu, câ suspirurile storse d'in sufletele amarite a le natiunilor colocutorie si justele loru reclamâri pentru drepturile loru calcate suntu suspiciunate si invinuite, éra interpretii vocei sante a natiunei romane suntu trasi in judecata si amenintiati cu temnitia, — ne simtîmu si mai indrepatitî a combate una institutiune jignitoria, ne simtîmu provocati chiaru de legile naturei si ne intinde man'a contr'a iataganului, carele ne amenintia cu stingerea victiei nostre natiunale.

Pre acel'a, care mai are indoieala despre venindu, ce cuprinde intru impregiurârile de fatia institutiunea de honvedi, lu-poftim sê cetesca discursulu ministrului presedinte si alu corifeilor magiari.

Cu asta ocazie ne luâmu voia a estrage căteva pasagie d'in discursulu, ce a restitu in acestu obiectu faimosulu generalu honvedianu si deputatu *Mau-nu Pertieliu*, carele sprigindu proiectulu de lege, éca de ce motive se folosesce :

„Nu potemu ignorâ limbagiulu cutesatoriu, de care se servescu chiaru si in parlamentu unii d'intre reprezentantii natiunilor deosebite, cari sub pretestulu deslegarei causei natiunalitatei, mandrindu-se totodata cu ajutoriulu colosului nordicu, nu inccta a ne amenintia cu reinoirea evineminteloru trecute si cu nemicirea esistintiei nostre natiunale; *trebue dara* si ne inarmâmu si sê ne pregatim, ca, la casu, de-

cum-va nu am potè amorti si capacita pre respectivii cu argumintele dreptatei, (in dictiunariulu romanilor asemeni arguminte se numescu sofisme), sê *avemu si arma la mana*.

„Eu — continua — nu sun in contr'a natiunalitătilor, sê li dâmu totu ce potemu pre langa sustinerea intregitaciei si esistintiei nostre natiunali (a suprematiei), dar' totodata me declaru, câ eu aici-a in tier'a nostra nu recunoscu si nu voi recunosc, pâna candu va fi unu magiaru pre fati'a pamentului, de cătu numai una natiune politica, si numai una patria, si acésta este esclusive cea magiara (ipsissima verba); respingu pretensiunea aceloru deputati, cari cutesa a aminti pre romani si serbi ca natiune.“ (Auditi fratilor !)

Suntu aprope 3 ani, de candu s'a deschisu diet'a Ungariei. D'in sessiunea cea d'antâiu si pâna adi urmarim si inregistrâmu cu atentiu ecle intemplete, n'am trecutu nimic'a cu vederea, si marturisimu sinceru, câ noi neci de la unu reprezentante alu natiunilor deosebite, n'am audîtu vr'o declaratiune, care ar' fi tientu la decompunerea regatului lui St. Stefanu, si mai putienu am audîtu pre cine-va lăudandu-se cu ajutoriulu muscularu; — dar' am audîtu de la bravii natiunilor pretindendu egalea indreptatf're, i-am audîtu combatendu suprematia magiarului si scuturandu catenele, cari tenu ferecate natiunile si impiedeca progresulu loru. Am audîtu, o repetîmu, o repetiescu romanii si slavii pre totu minutulu, de mîi de ori : câ nu suntu multiemiti numai cu drepturi individuali, ci pretindu pre basea dreptatei si a egalitathei — si drepturi politico-natiunali, cari li se cuvinu; pentru câ patri'a acésta nu se sustiene esclusive numai cu sangele si sudorea magiarului, ci $\frac{1}{2}$ pârti ale greutâtilor publice le suporta slavii si romanii. Am audîtu chiaru si in dîlele trecute pre unu deputatu romanu transilvanenu, aperandu autonomia Transilvaniei si negandu câ uniunea ar' fi fapta complinita, prin care lueru, acelu deputatu n'a facutu alt'a, decâtun a interpretatu vocea generale a natiunei romane, care tiene si va tienè mortisius la legile sanctiunate, cari intr'o tiera constitutiunale nu se potu sterge si straformă, decâtun numai cu invoirea corpului legislativu transilvanenu.

Si acum, dupa ce am insratu acste-a, intrebâmu pre d. Pertieliu si pre corifeii magiari, d'in care declaratiune si pretensiune se potu deduce vr'unu separatismu seu vr'o amenintiare indreptata contr'a intregitaciei coronei si a esistintiei magiare? Neci d'int'un'a.

Totu ne iubim patri'a comune si voimu a o fericu, totu suntemu adaptati de spiretulu constitutiunali si alu libertatei, dar' sê scia P. et consortes, câ totodata, si mai alesu, suntemu insufletiti si de simtiulu natiunale. O natiune despojata de drepturi politice e morta, e unu cadavru, care nu se potu bucurà neci de constitutiune, dara nu se potu bucurà chiaru neci de libertatea individualu.

Principiulu umanitatii, pre care e basatu creștinismul, este: „Ce nu vrei sê ti faca altii, nu face nece tu altoru-a.“ Daca magarii tienu de una vertute sustinerea vietiei loru natiunali, pentru ce condamna si degradeza ea una crime acésta vertute, cu pri-vire la cele-lalte natiuni colocutorie?

Perczel dîce mai la vale, câ *strabunii lui au cucerit uierua tier'a, carea, prin urmare, e numai a magiarilor*. Avemu de a spune dlui Perczel câ acésta assertiune e cu totulu ratecita. Magarii nu au cucerit neci Ardelul, nece partea d'intre Mesesiu si Tis'a, carea se tiemuresce de cătra nordu cu Somesiu si cu Muresiu, nece nu au supusu pre romanii, cari au lo-

cuitu si locuescu pre acestu pamentu, cu poterea armelor. Ace'a ce e adeveratu, este, câ Ardelul, dupa mortea lui *Gelu* (Iulius), a pactat la Esculeu cu Tuhutum, tata alu lui Horc'a; romanii, sustinendu si drepturile loru politico-natiunali, l'au alesu aci, cu vointia libera, de domitoriu. *Anonymous Belae regis notarius* dîce: „Tunc habitatores terrae, videntes mortem Domini sui, sua propria voluntate dextram dantes, etc. Era partea Muresului si a Tisei s'a datu, dupa mortea lui Menu-Morutu (Minor Marius), ca diestre in man'a lui Zoltán, fiu alu lui Árpád.

Cum se pota dîce dara, câ suntemu unu popor cucerit si cum se potu falsifică ast-feliu datele istorice?

Dnulu P., in faimosulu său discursu, si-aduce a minte si de Romani'a, esprimendu-si parerea de rêu, câ *ministeriulu de acolo se schimba in fiecare luna, câci dorint'a lui ar' fi ca Romani'a sê se consolideze, in sperant'a, câ atunci romanii de d'ince de Carpati, multiemindu-se cu Romani'a libera si independenta, aru dà pace magiarilor*, etc.; adeca, cu alte cuvinte, ne amu luâ catrafusele si amu emigrâ cu totii in Romani'a. Nu ne indoim de bun'a vointia a dlui Perczel, inse o respingemu. Magiarilor le place a dîce: „Extra Hungariam nou est vita;“ noue ne place, asîndere, a spune dlui Perczel et comp., câ mormentul nostru va fi acolo, unde jacu osamintele strabunilor nostri, câ acolo ni se va stinge vedere ochilor, unde, pentru prim'a data, amu vediutu radiele sorelui.

Fii securu, dle P., câ noi ne-am bucuratu si ne vomu bucurâ totu-de-un'a de progresulu si fericirea Romaniei, a fratilor nostri de acel-a-si sange, inse, prelanga acésta bucuria, nu vomu incetâ neci-una-data de a ne alipi cătra iubit'a nostra patria si de a staru d'in tote poterile, ca sê ne cascigâmu pusciunea, ce ne compete dupa dreptu si dreptate, ca unei natiuni numeroase, tari si compacte. Justele nostre aspiratiuni se voru implementa contr'a pedeceloru inimice ce ni-le veti opune si contr'a politicei egoistice si suprematisatorie, carea nu se sustiene decâtun prin intrige si uneltiri opresive. Baserec'a natiunei nostre este basata pre dreptulu eternu, tote machinatiunile sunt desierete : *portæ inferni non prævalebunt adversus eam*.

Este adeveratu, câ armarea honvediloru e una lovitura grave in viet'a natiunei romane de sub dinasti'a absburgica, inse dlui P. si comp. are sê scia, câ noi inca ne vomu armă cu armele morali, arme mai tari decâtun puscele cu acu, vomu pastrâ si de aici incolo virtutile *tenacității* si a le *consecintiei*, cari ne au mantuitu de la perire, vomu cultivâ amorulu cătra patria si natiune si, astfelui inzestrati, vomu potè resiste fortiei fisice si brute.

Avemu inca sê delaturâmu ingrigirea aceloru-a cari, pote, se voru confundâ si scandalisâ putienu pentru deslipirea unoru barbat (nutriti cu lapte romanescu) de cătra corpulu natiunale si pentru deser-tarea loru in castrele straine.

Fără indoieala, sentîmu una amaretiune candu caus'a nostra este parasita prin unulu său altulu, inse acésta impregiurare nu ne descuragieza neci decâtun.

Pre cum ventulu matura plev'a si grande remânu curate; precum foculu deslipesc aurulu de cătra metalele nobili: asemenea si desertarea corege castrele natiunci nostre de caracterele slabe si ticaloase.

Iagu.

Die-t'a U n g a r i e i .

Siedintia d'in 7 augustu a casei repre-sentantiloru.

Presiedinte: Gajzágó; notariu: Horváth; mini-stri: Andrásy, Lónyay, Eötvös, Horváth, Wenckheim.

Somssich anuncia referatulu comisiunei bu-

Pretiulu de Prenumeratiune :
Pre trei lune . . . . 4 fl. v. s.
Pre siese lune . . . . 7 fl. 50 cr.
Pre anulu intregu . . . . 15 fl.

Pentru Romania :
4 galb. pre anu, — 2 galb. pre $\frac{1}{4}$ de anu,
— si 1 galb. pre $\frac{1}{4}$ de anu.

Pentru Insertiuni :
10 cr. de linia, si 30 cr. taps'a tim-brâpentru fiesce care publicati-unie separata. In Loculu deschis
20 cr. de linia
Unu exemplarul costa 10 cr.

getarie pentru acoperirea speselor jurisdictiunilor cetațianesci, Kautz cetește referatul.

Cavalerul de Puscariu prezintă unu memorandu alu scaunelor filiale Salisce si Talmaciui pentru regulararea referintelor de drept public; — se strapune la comisiunca pentru petițiuni.

È des presinta unu proiectu de concluzu in caușa conchiamarei soldatilor dimisi a casa cu concediu; — se va tipară si pune la ordinea dilei.

La ordinea dilei e proiectul de lege despre honvedi; titlulu si §§ 1—16 se primescu fără modificatiune.

Popu Gideanu, bagu-sema la porunca mai inalta, pentru ca să paralizeze actiunea si dechiaratiunea combinata a deputatilor naționali romani, intră in desbatarea meritaria a proiectului presinte cu una propunere atât de absurdă si neghioabă, în cătu pentru insultele, ce le aruncă această creația in fatia naționei romane, nu merita mai multu nici compatimirea noastră, ci disprețiul si despăgubirea intregei naționi romane. Vediendu pre Popu Gideanu, că a intrat in dantiul magiarilor, acceptam să propuna, ca batalionele să se compuna uniformu si separatu din un'a si aceea-si națione, si prin urmare batalionele romane să se comandeze numai si numai in limb'a romana; dar ce să audi, Gideanu cere, ca batalionele cu majoritate romana să se comandeze si magiara si romana. Candu aminti de naționea romana, lu-intreprupseră căti-va magiari rechiamandu, că națione romana nu existe, ci numai naționalitate romana. „Me coregu, dnilor, naționalitatea romana“, dîse Popu Gideanu, totu-de-un'a gătă spre servitii, său adeca spre servilismu naintea magiarilor. Fagarasianii dara prin gură representantelui loru, Popu Gideanu, au renuntat a face parte din naționea romana, si s'a degradat pâna la naționalitate. Intrebâmu si pretindem respunsu si dechiaratiuni solemne de la alegerii din Fagaras in obiectul de cestiune, pentru ca eventualmente să inregistru totu cu asemenea solemnitate in paginile istorice naționale romane amputarea unui membru putredu, că să nu infecteze intregul corp. — De la Popu Gideanu si cavalescii lui companisti nu acceptam nimicu; pâna ce magiarii le-voru tinde „unu osu de rosu“, ei remanu totu acele amfibie teritorie; ci repetim convingerea nostra acum de nou fundata: Cartaginem esse dalem d'am. — Propunerea pentru sistarea investigatiunei in contr'a pronunciatorilor inca totu dorme, candu respectivii voru fi condamnati, ova sulevă de nou — Popu Gideanu.

Kacskovics se provoca la legile patriei magiare, in urmarea carorii-a armat'a magiara se comandează numai in limb'a magiara. Aceasta cestiune, dice, nu e noua, e deja deslegata.

Ministrul Andreasy spune ordienu lui Popu Gideanu, că nu scie ce vorbesce, n'are nici ideia despre obiectul de fatia; una armata nu se poate comanda in doue, trei limbe.

Sii 19—28 se primescu fără modificatiune, si astă se inchiaia desbaterea specială a proiectului.

Urmează proiectul de lege despre insurectiunea poporului, care inca se primescu cu unu micu adau-su la § 4.

Dupa această se incepe desbaterea generală de-

spre votarea a 38000 recruti pre anulu acestu-a, conform legii de pâna acum.

Vărady dechiară, că după ce s'a primitu cele doue legi precedinti, votarea recrutilor pre anulu acestu-a nu mai are nici unu sensu, prin urmare o denega d'in parte-si.

Andrássy respunde, că acei 38000 recruti au trebuitu votati inca asta primavera, prin urmare nu sunt de prisosu.

Proiectul se primește preste totu fără oricare modificatiune; votarea finală a tote trei proiectele se va face in siedintă da mâne, cea de asta-di se inchiaia.

Transilvani'a.

Desiu, cõtulu Solnocu inter, 3 aug. 1868.

Esilara limbăi romane din afacerile judecătoriei prin decisiune, si pronunciamentulu.

E cunoscuta celoru, ce se intereseza de drepturile limbăi romane, propunerea cea meiuosa a domnului Gabriele Manu, facuta in adunarea comitetului comitatensu din 16 iuliu a.c., si publicata in Gazetă Nr. 54. Astă-di ni s'a facutu cunoscuta si decisiunea comitetului adusa despre aceea-si propunere, si inca într'unu modu solemnu, ce face onore deosebita numitului domn propunatoru, cu ocasiunea unei pertractări finale, la carea domni'a sa a luat parte ca defensorulu denumit ex-offo alu inculpatului.

Presimtiendu, că d. Manu va să ne surprinda era-si cu unu actu alu luptelor obicinuite, amugribitu cu alti mai multi d'inpreuna in sal'a judecătoriei, unde d. Manu, dupa propunerea fiscalului Carolu Déesi, cetti de pre o hărtia urmatorie:

„Spectata Judecătoria criminală! La propunerea facuta din partea onoratului fiscalatu comitensu in contr'a inculpatului Mihai Popu pentru crima de furtu, dupa § 174. p. I. nu se poate aduce vre o sentinta finală, meritaria, pentru că tota investigatiunea inca si in partea ei formală are defecte atât de esintiale, in cătu sub acele s'ar nimieri de sine tota sentinta, — defectele acelei-a in partea formală suntu cu deosebire urmatorie:

a) investigatiunea s'a facutu intru-o forma contraria determinatiunilor apriate ale legilor sustatatorie in viciu, si anumitu a le ordinatiunilor ministeriale dto. Vien'a 9 si 10. iuliu 1860. Nr. 10339 si 10,620, prin cari se impune judecătorielor, ca făsiunile martorilor, si ale inculpatilor să se inscrie in protocolu in limb'a loru materna; in contr'a acestorui dispusetiuni legale, — cari inca si astădi se sustinu in potere de dreptu, pana la ulterioră dispusetiune a legislatiunei — totu-si făsiunile nu numai a unor martori, ci si insu-si ale inculpatului necunoscuta.

b) Acele-si ordinatiuni ministeriale dispunu sub lit. f. apriatu, că pertraptarea finală, publicarea, si espeditiunea sentintelor in cause criminale, asemenea să se facă in limb'a materna a inculpatilor, totu-si insu-si decisiunea de investigatiune speciale s'a conceputu si publicatu inculpatului in limb'a magiara, lui neprincipala, si numai cătu i s'a tălmacit in limb'a materna de către unu amplioiatu, care nu e recunoscutu de translatoru oficialu.

c) Ce e inse si mai batatoriu la ochi, in contr'a

dispusetiunilor legale mai susu citate, insu-si fiscalu comitatului si-au facutu propunerea de incusare in contr'a inculpatului romanu in limb'a magiara, calcandu insu-si in petiore nu numai legile, si ordinatiunile sustatatorie pentru limb'a in afacerile procedurei criminale, ci si insa-si decisiunea comitetului comitatensu din 16 iuliu a. c. Nr. . . . d'in a caruia bunavointia d. fiscalu e fericit de a potă portă acel oficiu, si a trage salariulu de 800 fl. v. a., — si care decisiune, adusa in urm'a propunerei facute de către unu membru alu comitetului permanentu, sună astă:

„Nr. 43. Comitetul permanentu accepta de la fiscalatulu comitatului, că a pretiuindu pretensiunile partidelor va procede in causele criminale in intellesulu ordinatiunilor sustatatorie. Pre temeiul acestor'a, inainte de a potă trece la partea meritaria a causei sum silitu a propune, si a rogă pre Spectat'a judecătoria, să binevoiesca, amesuratul juramentului depusu prin domnii asesori, spre sustinerea legilor si ordinatiunilor, prin decisiune: a diferi tineretă pertraptări finale, pana ce nu se va face propunerea de incusatiune in contr'a inculpatului in limb'a lui materna, care să o pricepe, si spre acestu scopu să binevoiesca spectat'a judecătoria a si provocă pre d. fiscalu; — mi-retinu totudeodata dreptul de a continua defensiunea mai incolo, dupa ce spectat'a judecătoria va fi adusu hotărire asupra propunerei facute.“

La acăstă propunere au replicat d. protofiscalu cu iloialitatea, si necultură, ce-lu caracteriseaza sandu-se in insulte, si invective, atât in contra personei d. M., cătu si a propunerii, denegandu valabilitatea ordinatiunilor ministeriale, si dreptul partidelor de a potă pretinde, ca fiscalatulu propunerea să si o facă in limb'a inculpatului.

De aceste invective se scandaliză si publicul asculatoriu, care era numerosu, si intre care se află si d. Stefanu Torma, presedintele Sedrii, ca mutus regius. Replică protofiscalului au infrantu-o d. M. cu responsul său resolutu si categoric, era invectivele le-au respinsu cu disprețiul meritatu, — după acestea domnii asesori se retraseră in o lajă vecina spre a decide asupr'a propunerii. Asesorii au fostu d. Ioanu Déesi, magiaru, ca presedinte, si d. d. Andrei Francu cu Macaveiu Mezei, ambii romani ca votanti, nimene nu se inloia, că propunerea facuta se va redică la conclusu, dara acăstă nu o acceptă de la d. d. votanti, de ore ce e lucru cunoscutu, cum că d. Mezei, ca fetioru de preotu romanescu, crescutu cu prescure, totu-le-una e celu mai extravaganta contrariu a totu, ce e in interesul romaniilor, inse sperau cu totii, că d. Déesi se va alatură si cu acăstă ocasiune votului dlui Francu, de cara eram si guri, că d'in partea unuia, care e resolutu inca a se luptă pentru drepturile naționale romane; sperau cu totii cu atât'a mai vîrtoșu, de ore ce d. Déesi au datu si pana acumă dovedi de iubirea de dreptate, fără a-si căută protecție, său a se intimidă; — ince in casulu de fatia decisiunea sună in sensu nelegal, si propunerea se respins. Cum au sunat voturile, nu scim, dara suntemu tare incredintati, că asupr'a d. d. votanti au esercentu presiune d. presedinte Torma, care inca au intrat in ola'a aceea, unde's-a adusu decisiunea, si in care, după cumu scim, nu i-a fostu iertat a intra.

se latră si pe aici curutii si lobontii, care-de-care predandu si rapindu mai infrociat.

Precum se observase si mai in susu, după venirea nemtilor incepura a se multi rangurile si titulaturele. Acestea, in societate cu rapirile, in locu de a desvolta ospitalitatea si urbanitatea, mai virtuosu le au datu lovituri grele, pentru că cine era să mai converseze bucurosu cu căti ciorogari trăi impinsi, carii acumă incepuseră a pretinde si ei in limb'lor cele mai felicită titulature maimutiate ca si astă-di după moartele nemtilor de Von, de Ehrsam, de Wolhgeboren, Hochwohlgeboren, Hochgeboren, Gnaden, Excellenz, Erlaucht, Durchlaucht, pe care să-si stă cine va in capu, si nu le poate traduce pe tote in alta limbă, decătu dora ca de caricatura; apoi cine să-ti calce preste pragu, dupace scieă bine, că ospitalitatea era-si ospitalitate astăpta, prin urmare sciindu-se lipsu, sarantocu, se temea, că mergendu si tu la cas'a lui, nu va mai avea cu ce să te omenore. Mai adaugă la acestea inciurgă a ce domnia între cei de partit'a lobontilor, adeca a nemtilor si a catolicilor si intre cei de partit'a curutilor, adeca a turcomanilor si a calvinilor, pentru ca să-ti faci idea chiara despre treptătă scadere a urbanității si a ospitalității la ardeleni. Aici inca se cuvine a insemnă, că judecădu din cuprinsulu mai multor documente, cari s'au descopti de căti-va ani incoce, strabunii nostrii romani inca au luat multa parte activa la resboiele civile din a-1-a tim-puri, ei adeca s'au batutu care intr'o tabera care in alta, precum voom probă la altu locu, de vomu avea vietia. Astădată insemnănumi numai atât'a, că pe atunci ca si in a 184% majoritatea romaniilor sta pe partea lobontilor.

Pentru ca să ne facem una imagine si mai chiară de spre simplitatea datinelor transilvane mai nainte de a se preface acele-a mai virtuosu prin inuriintă trupelor imperiale.

F O X S L O R A.

D'in datinele vechie a le Transilvanie.

Ospitalitatea si caletoriele ardelenilor.

Cronicarii ne spună, că pana la a. 1687, adica pana la venirea nemtilor, ospitalitatea locuitorilor Transilvaniei era astă mare, in cătu ori cine ar fi fostu in state de a caleatori crucisii curmezisii prin tiera, fără ca să cheltuesca unu cruceri si totu-si să amble satulu atâtă elu, cătu si calul său, deca lu-avea. Pana pe atunci nici vorba nu era de ospetarie. Noi acestia carii ne amu nascutu pre la inceputul acestui secolu, dămu credinciu deplinu imparatilor romani de la cronicarii din sec. 17, pentru că noi amu apucatu pana la 1848 urme bogato din acea ospitalitate vechia. Amu ajunsu dile, in care in unele comune omoni cu totulu necunoscuti ne sariă nainte, si apucandu caii de frig, i tragea in curtea loru, apoi pentru ca să nu te poti departa ori candu ti-ar' placă, deca erai calare, ti-ascundeai sieu'a, era deca erai cu trausura, ti-scoteai căte o rota si o pitulă upde-va. In sec. 17 tocmai si in Clusiu era una singura ospetaria in strat'a de midiulocu, care se numiai ospetaria „la bucătariulu.“ Mai era un'a la satulu Mirislău, facuta precum se spunea la puncă lui Bast'a pe timpul bataliei avute cu Mihai. Toti caletorii tragea la căte unu cunoscutu alu loru său deca nu avea cunoscutu, cerea „salasiu“ la cine-va. Boierii carii caletorii cu multa pompa si sgomotu, precum astă-di nu pleci nici la Americă, tragea totu la boieri pe unde se află curti boieresci, era priu înținuturile mai sarace trimitea inainte căte unu caru cu fenu, ovesu, butoiu de vinu si alte trebuințiose, era pe aiera in tota tier'a poporului trebuia să le dea tote cele

*) Apor Péter „Metamorphosis Transilvaniae“, cap. 6.

D. Stefanu Torma e cunoscutu de celu mai renumit contrar alu drepturilor națiunale romane, alu limbii romane, pana candu d. Carolu Torma, omul suprem nu numai că prețuiște literatură română, și o studiează, dar la tota ocasiunea, căci ne atacă literatură, o să apere.

In contră acestei decisiuni d. M. au insinuitu renumi, și sperămu, că acăsta procedura nelegală, și calcare de lege d'in partea chiaru si a judecătoriei va afă reprobarea meritata d'in partea ministrului de justitia.

Atingendu-le acestea pre scurtu remane inca ca și condeiu iuscisitu d'intre martorii de fatia să deschidă portarea cea comica și scandalosa a prototipului Déesi, de ore ce aceea si-ar' afă locul comunitate numai intr'unu teatru de pre sate, său intru-o sima, și e de mirare, cum de s'a incredintu unu și asă delicate unui individu intru atât'a neapătă, personalizat.

Persecutarea barbatilor emininti romani, penădescoperirea credeului loru politicu: au trezitul de romanu d'in somnu, insu-si pre uniu și renegati i-vedi astazi resoluti a intră in cariera, spre a suferi ori si ce pre pamentu, si ei suntu și se dechiară pentru acel'a credeu politicu care alu toturor romanilor, si care se cuprinde in pronosticentul d'in 15 maiu de la Blasius.

Unu martoru oculatu.

Basu'a, in augustu 1868.

Daca in Transilvania există o clasa de oameni nefericiti, cea de ori-ce drepturi omenesci și clasificata cu nămalele, in Transilvania trăiesc o națiune și mai nefericică: „naționala romana, parias, transilvanu.“ Lipia de drepturile sale sante și neprescriptibili, apărată, persecutată, proscrisă și portanu rancile noui-ecetu injuriosu, națiunea romana nu are nice chiaru dreptulu, ce lu-au tote vietuitoriele, dreptulu de a plange, de a strigă, candu patimesce, candu cine-lovescă. Nu, că-ci e o crima, o inimăta tradare, a plange și a rechiamă in contră celor ce te inimă și te lovescă.

Nu potcamu crede, că satrapii nostri voru intre-in arbitriu pre fostii loru colegi d'in Persia; dar' procedură loru fatia cu Romanii ne intaresce in creștină, că copiii imperiului sorelui, chinesii, sunt ferici și liberi in alaturare cu noi. O simpla, justă și lejă manifestație a dorintelor romanilor e înținta de crima și persecutata cu tota furia, o reclamație contra nedreptăloru, ce ne lovescă, e înținta de inalta tradare, unu asilu, unu templu pacient alu muselor și botezatu cu numele de „vetra a conspiratiilor daco-romane.“ — Inteligintă d'in Basu e agitatoria, canonicii și profesorii sunt nisice misari ai lui Rosetti-Bratianu, de aceea trebue pusi în recore, s'u-lintii sunt nisice daco-romanisti fanatici, e aceea trebue infrenati; gimnasiul e cuibulu agitaților și conspiratiilor contră intregității statului, de aceea trebue ruinat, ca să nu remana petra pe petra. Istori'a, dupa cum se propune in gimnasiul blasianu, e fa'sa si pericolosa — striga marari in gur'a mare. Da, e falsa, pentru că nu se propune dupa auctori maghiari, cari pentru romanu nu pastrau de cătu insulte, minciune și calomnie; e pericolosa, pentru că acolo nu se invetia, că Mihaiu

si Horia ar' fi fostu „hoti,“ precum invetia maghiarii, ci nisice eroi si martiri.

Blasiulu trebuie nimicatu, că-ci e in contră unei, e o piedeca contra realisării „imaginatii imperiale maghiare.“ E bine, arestatii pre canonici si profesori, imprasciati pre studinti, inchideti gimnasiulu, si stergeti Blasiulu de pre fatia pamentului, daca aveti curagiu, dar' nu uitati, că diece Blasiori se voru radică in locu-i; să nu rateciti a crede, că nimirindu Blasiulu ati nimicatu conștiința națiunii romane. Cunoscutulu si modestulu „Pronunciamentu“ e persecutat cu tota turbarea. Înaintea tribunalului d'in Târgu-Mureșului sunt citati toti profesorii, si, lucru ridiculosu, intre cei citati se afla si doi profesori repausati. Adi-mane, maghiarii ne voru surprinde citandu la judecata si pre Horia si Cloșca. In midlocul atatoru nedreptăti e o consolatiune pentru noi vediendu, cum poporul nostru ià parte la luptele politice ale intieligintei. Spiritul publicu si interesul venitorului a petrunu adunca in masse. Astfelii fain' despre citatiunea Blasianilor inaintea judecătii a produs sange reuin poporu. „In vetiati nostri sunt trasi in judecata, ca si la 48, dar' noi suntemu cu ei,“ dice poporul. Noi, de altmintre, ne asceptăm la tote, suntemu gata pentru tote, si ne consolăm cu speranța, că dreptatea totu trebue să invingă odata.

Acum inca unu cuventu referitoru la fitorulu mitropolit. In cătu amu potutu afă eu, intre „candidati“ se afla si persone de acele-a, cari nu sunt capaci a conduce, nu unu cleru, ci nice chiaru pre sine inse-le, persone, cari daca avura ore-care trecutu, si lu denegara de cătu-va tempu prin nedemn'a loru conduita. Ce e mai tristu, e că unii dni protopopi vreau să storca prin amenintări voturi pentru atari persone. In numele beserecei, in numele fericirei si venitorului nostru amu dorî, ca clerulu să nu-si dee unu „testimonium paupertatis,“ ci să se desbrace de ori-ce consideratiuni personali, amicali si de interesu privatu, si să onoreze cu increderea sa persone ca aceleia cari, ca pastoriul d'in s. scripture, voru fi gata ori candu a-si dă vietă pentru turm'a loru.

Ch. D. V.

Rogamintea

Celor doi episcopi romanesi d'in Transilvania: Ioanu Lemene și Vasile Moga, asternuta dietei de la 1842 in cauza romanilor locuitori pre pamentulu craescu, numit u si saseescu:

Cinstite Staturi! Celu mai de diosu prancu d'in pulbere se vaiera si plansorea lui afă compatimire in parintescă initima a cinstitelor Staturi; unu cetetianu se plange de napasturile sale private si c. c. Staturi in poterea juramentului unirei (?) lu-asculta, silindu-se a-i mediocri vindecare; o familia, o comunitate, o jurisdicție si-areta sangerosele rane si c. c. Staturi prin innalt'a chiamare ce au, le alina. Noi insiramu apesarea, dorerile si scurtarea d'in drepturi a mai multor ca doua sute mii cetatiene, prin urmare, cu atât'u mai multu ni se cuvine să fim ascultati si cu atât'u mai secura na-dejde potemu nutri in peptu-ne, cum că simtiosulu nostru glasul nu va rezună in pustia si cum că napastuirile loru se voru luă si se voru vindecă.

Glasulu celu santu alu omenime este intielesu si in patria nostra de către trupulu reprezentativu; acesta deslegă cătusi, celoru fără patrie le dă patria, celoru fără drepturi le

dă drepturi, si pre cei scosi de subu scutirea constitutiei soilescu ai primi, spre a luă parte d'in fericitoriele ei binofecți, pentru ca in vreme de nevoia cu atât'u mai multi să fie cari să stă gata a-si dă vietă pentru patria si libertate. N i in acăstă a nostra rogamente nu ne rogăm pentru unele ca aceste, ci pentru cetatienei ca acei-a, cari au fostu slobodi, cari au avutu si au drepturi si pana asta-di; ei inse de mai multe veacuri se vedu scosi d'in acele. Acesti-a c. c. Staturi suntu Romanii locuitori pre pamentulu craescu, pe cari nația maghiara la intrarea sa i-au jefuitu, cari au sperat patria in societate cu acesta, a caror drepturi dupa venirea nației sassci neci prin o lege nu fusera luate, — ba fericitulu craiu Andreiu al II-lea chiaru si in privilegiulu datu sasiloru in-tarescu si pe ceia in drepturile loru; cari in trupulu nației sassci s'a sculatu pururea in numeru mai mare si cu mai multu folosu pentru apararea patriei; d'in cari si acuma este organizata ostasimea marginasie carea cade pre pamentulu craescu, milita statatoria d'in partea acelui pamentu inca o suplinescu ei in partea cea mai mare; cari cea mai mare parte a contributiei aruncate a supr'a pamentului craescu a platit-o tot-de-una si o platescu pana asta-di; cari pe langa tota apesatură loru a fostu pururea creditiosi către patria loru, creditiosi către domnitorulu loru.

Acesti-a suntu acei-a, pentru cari intr'altele la diet'a d'n 179 $\frac{1}{2}$, recursera fericitii nostri innaintasi Ioanu Bobu si Gerasim Adamoviciu, de unde petrundiendu-le rogamintea la pră inaltul nostru Domnitoru prim c. decretu d'in 1792 sub nr. 2812 fusera ascurati, că voru fi norociti de tote acelé binefaceri pe care legile fără vatemarea celoralte nații suferă „qua quidem ratione Dominos Episcopos certos esse posse, quod eadem altefata Gentem quoque valachicam cum clero suo inter caeteros fideles suos subditos clementia sua Caesareo regis complecti, et favore omnibus que illis beneficiis, quae leges citra praedictum aliarum nationum et religionum a limitunt, beare velit“ etc. indatorendu-i strinsu, condensii (Episcopii) sub sarcin'a respunderei, să invenie pe credintosii săi a pazi imprumutat'a pace si liniscea publica; în re responsabilitate devin si la noi impreuna cu deregat'or'la nostra archipastorală ca amu primitu. Toata pentru acesta, in poterea detorintiei ce purcede d'in aceea, suntemu silati a cuventă pentru acei-a, pentru cari nu cuventu nimeni; asupr'a caror'a o nație sotia pretinde tutoratu, in se ast-feliu în teleza, in cătu la impartirea foloseloru totu-de-una siuia de ei, — cuvantămu pentru acei-a cari nu numai suntu lipiti de vre unu reprezentantu, ci tocmai acesta cari ar' trebui să le fia, — le suntu apesatori; de ci pentru acesti a, in poterea deregatoriei nostre imbinate cu strinsa responsabilitate, in numele lui Ddieu si' a omului ni se cuvine să radică glasulu. — Asă este c. c. Staturi, că aceste cetatiene suntu necunoscuti; asă pentru că nația sassca pe acestei-a nici odata nu ia pomenit, deputat i d'in pamentulu craescu reprezentara totu numai pe Sasi, atunci candu e vorba de dreptu său de folose numai Sasi locuiesc pe pamentulu craescu si pamentulu craescu l-u-numescu pamentu sassescu, macaru că după o socotela statistică de la 1838 vrădnică de credimentu, în pamentulu craescu locuiesc 198,048 Romani, si 167,147 Sasi cu drepturi de o potriva, si asă denumirea se face de la numerul mai micu, — si pamentulu craescu chiaru si prin privilegiulu lui Andreiu nu s'au datu numai nației sass, ci s'au datu, ca ea să-lu stapanescă de obste si cu aocă si dreptu, cu urmasii Romanilor si a Biserilor. Nația sasa după cumu adeveraze protocolul dietalul de la 1791 in privint'a de

lezi cu cera rosia, prinde mania pre tine. D'in contra mai de multu să fii scrisu către ori-ce boieriu mare, luai căte unu petrariu de cola, lu-scriai preste totu, in cătu voindu a indol epistol'a, ti-remane abia atât'u spatiu curatul, pre cătu să-i scrii titul'a. Suplicole cari mergeă atât'u către dieta, cătu si către principale, se scriă pe căte unu patrariu de cola; ba s'a vediutu la principale si un'a suplica scrisa numai pe a opt'a parte d'in cola, in care se cerea gratia (pardonu) de la principale pentru unu iobagiu, carele comisese alu doilea furtu, era principale scrisa pe acea suplica resolutiunea asă: De ce a furat u numai odata, să aiba gratia; de ce a furat u de doua ori, la furci e u o l. *) Nu d'in scumpete se intrebuintă chartia asă pucina, ci d'in simplitatea datinelor, pentru că si pe atunci se cumpără unu contiu (testea) de chartia, cu o dutca (susták), său patru potori. Se scriă si pe chartia pucina cu cordialitate. Acuma in se scriindu pe chartia aurita pe margini, se musca unu pre altii, cu mii de mintiunii se scarnevesc să se linguisesc unii către altii. De ai vedè tu, căte epistole scarneve scriu ei acum'a la Vien'a. Eu locuindu in Vien'a, vediutu un'a parte d'in acele-a. Dieu de le-ai vedè si tu, mi-ai crede că scriu adeverul. Mai de multu se vede pucina cera rosia; scrisorile se sigilă cu cera naturala, uneori numai cu mediu de pane, fără că să-i plesnesca cui-va prin capu a se scandali pentru asă ce-va.“

Asă cronicariu. Ce vi se pare inse, că noi acestei nasuti pre la incepulum secolului alu 19-lea inca amu apucat un'a parte buna, mai anume d'in manier'a vechia de a scrie si

*) Aceea resolutiune eră in totu corespondentoria legilor aprobatale, care decretă furcile pentru crim'a de alu doilea furtu, ce ar fi trecutu preste valoarea de 2 florini.

a corespunde in Transilvania. De căte ori amu vediutu noi trimisindu in altu satu după cate o bucată de chartia, era negrel'a facandu-o pe fundulu caldarei; de căte ori n'amur ctitu scrisori sigilate cu mediu de pane, său cu farina muiata, său si nesigilate de locu. Căte penă de gasca s'au vediutu trimisindu-se la căte unu cunoscute d'in orasulu vecinu pre langa rogarea, ca se face bine se le taie cu penicululu (cutiasiulu) său. Intre anii 1820 si 1825 ca scolari mai mici ne cumpăraru căte una colu de chartia căte doi insi per compa-nia si ne ajungesam la căte doua „occupatiuni“ pre septembra. Asă amu inveniatu noi a scrie; ore cumu voru fi inveniatu strabunii nostri? Traditiunea ne spune, că primele generatiuni de scolari d'in Blasius intre anii 1752 si 1780 inveniai scrisulu ver'a in arin'a piatoci, era era in nea, formandu literale si cifrole cu degetulu, său cu căte unu batisioru. Asă au inveniatu strabunii nostri si inca nici asă, pentru că nici nu avea unde se invenie, său că nu le era nici ertat a invenia. Apoi mai mire-se cine-va, că locuitorii acestei tieri au remasut statutu de completit inapoi a altor poporu si că ele n'au literatura bogata; ba dieu să se mire ori si cine mai virtuosu vediendu, că totu-si avemu căte ce-va. Totu d'in acestea date potemu cunoște si spaimantatorii a distantia, in care amu remasut noi ardelenii pe carările sciatielor si ale artelor inapoi a altor popore prin urmare cătu trebue să alergăm, pentru ca se le ajungem. Avemu unu numeru ore-care de individi, cari potu sta fără a să genă, alaturea cu celebritățile europene, ave-mu si mai multi de acei-a, carii au inveniatu de ajunsu, pentru ca să-si asigure panea de tote dilele; in se si numerul acestor-a mai dispars intre sutele de mă orbeicatorie intru intunecime groza.

(„Transilvania“).

G. Baritiu

